

Доц. др Буба Стојановић¹

Универзитет у Нишу
Учитељски факултет у Врању

ИГРА И ИГРОЛИКЕ АКТИВНОСТИ У НАСТАВИ ПОЧЕТНОГ ЧИТАЊА И ПИСАЊА

Резиме: Полазак у школу за дете представља једну од најзначајнијих прекретница у животу, период пун новина и непознаница и за родитеље и за дете, али и за поједине учитеље. Истовремено то је период преласка из предшколског узраста, за који је синоним игра, слобода, радост, несташлук, спонтаност у нови, школски узраст који добија озбиљнију ноту у раду, реду и дисциплини, одређеним нормама понашања и високим постигнућима која се очекују од маленог првака. Поставља се питање: како помирити те две супротности на најбезболнији начин. Игра и игралика настава, која подразумева учење кроз игру, прожимање забаве и учења, представљају сигуран начин за превазилажење принуде и присиле у учењу. То је посебно важно за наставу почетног читања и писања, јер од успешно савладане технике читања и писања умногоме зависи успех у настави матерњег језика, али и успех у школи уопште, однос према учењу, љубав према раду.

Кључне речи: игра, настава почетног читања и писања, ученик, игралика настава, обрада слова.

*Игра је здравија од млека,
игра је свежија од воде,
игра је за човека,
најлепши дар слободе.*

Љ. Ршумовић

---

¹ bubastojanovic@gmail.com
bubast@ucfak.ni.ac.rs

Увод

Игра је стара колико и људско друштво. Још је Квинтилијан говорио да настава у раном узрасту треба да има карактер забаве. Многи педагози истицали су значај дечје игре за укупни развој и постигнуће ученика. За дете је игра стваралачка активност коју треба подстицати због њене изузетне васпитне, а у последње време све више и образовне вредности. Игром се дете брани од одраслих чије активности одликује репродуктивност, осваја простор слободе и креативности, јер су за игру, по мишљењу Вићентија Ракића, карактеристичне операције понављања и иновације. Резултати дететове игре и мисаоне активности у оквиру ње испољавају се у различитим областима, на пример, у говору, цртању, глуми и сл. Неспорна је вредност игре што потврђују и горе наведене мисли великог познаваоца дечје душе, песника Љубивоја Ршумовића. Игра је највиши ступањ дечјег развика, то је спонтано, слободно и активно представљање његове психе; најчистији, најдуховитији производ човеков на овоме ступњу, а у исто време узор и копија укупног унутрашњег живота у човеку и у свим стварима; због тога она рађа радост, слободу и задовољство у себи и изван себе (Фребел у Трнавац 1979:17). Игра је пут деце ка сазнању света у коме она живе и који су позвана да измене (Горки). Учитељ који „добива“ прваке мора имати све то на уму. Зато треба вешто да започне активност, да наметне садржај, тему, игровни задатак, а онда, да процени када се треба повући и препустити детету да само преузме иницијативу за игру, односно рад на неком наставном садржају. Када дете постане активно, учитељ мора бити пасиван. Развијајући самосталност детета можемо га заинтересовати или му показати шта треба да ради, а онда када дете испољи интересовање, ми се повлачимо. Дете у игри подражава старије, ради „истински“ и тако се учи раду и радним активностима.

Аргументе у прилог игри износе Ељконин (1978) и Венгер (1973) показујући на основу резултата својих истраживања да деца кроз игру успешно решавају задатке које иначе нису могла да ураде у класично организованој ситуацији подучавања. Пре него да су започела игру била су мање заинтересована за решавање задатака, често су покушавала да дођу до решења без много размишљања, повремено су тражила да прекину активност. Међутим, када им је понуђена игра кроз коју би могли да дођу до решења постављеног проблема, постала су расположена, активна и заинтересована за рад. Зато у периоду преласка из предшколског у школско доба треба водити рачуна о томе да смена игре, доминантне активности у предшколском периоду, и учења које је карактеристика школског доба, буде одмерена и постепена. Веома

одговоран задатак учитеља, ученика првог разреда, је да буду обазриви у томе. *Треба се, пре свега, чувати да дете не омрзне занавек учење које оно још није успело да заволи и да га једном искушена горчина не плаши и у познијим годинама. Зато, нека учење буде забава за њега... нека се радује само тада кад успе да овлада нечим* (Трнавац 1979:9). Деца воле слободно и спонтано да бирају шта ће радити. Оног тренутка када им се активност, односно игра, допадне, јавља се интензивна концентрација, а када успешно реше добијени задатак, остваре циљ и постигну позитиван резултат превладава осећај задовољства (Монтесори – феномен). Таква концентрација условљена снажном унутрашњом мотивацијом, која посебно долази до изражаја применом игре у настави, доприноси васпитању радне дисциплине и децје слободе.

Деца у игри, без молби, са осмехом подносе све оно за шта би, под другим условима, пролила читаве потоке суза, истиче Жан Жак Русо. Ово сазнање је посебно значајно за наставу почетног читања и писања која треба да створи чврсте темеље за шире опште образовање и културно обликовање појединца. Књига је, упркос најезди савремених медија (за које је, такође, неопходно овладати техником читања и писања) незаменљиво добро у животу савременог човека. Не знати читати и писати значи бити далеко од духовног благостања које пружа писана, односно штампана реч, бити интелектуално, социјално, културно и технолошки хендикепиран (Милатовић, 2011:27). Учећи да чита и пише ученик се активније укључује у друштвени живот, постаје самосталнији и схвата да су читање и писање у двадесет првом веку најплеменитија људска потреба. Међутим, савремена методика почетног читања и писања суочава се са низом проблема, као што су: како формирати навику читања и писања, како обезбедити висок ниво учења с обзиром на методе и поступке, како процес учења читања и писања учинити интересантнијим, стваралачкијим, како повезати почетно читање и писање са осталим областима матерњег језика (Милатовић 2011:32). Једном речју, како приволети прваке да са љубављу савладају слова, науче да читају и лепо пишу, а самим тим „отворе“ себи прозор у свет знања и обезбеде предуслове за успешну будућност, јер настава почетног читања и писања има пресудну улогу у формирању става ученика према школи, учењу, образовању. Ако је она добро методичко - дидактички осмишљена онда снажно побуђује интересовање ученика, мотивише их и максимално активира у процесу учења читања и писања.

1. Улога игре у предбукварском периоду

Игра је, према дефиницији из *Енциклопедијског рјечника педагогије*, основни облик активности детета којом оно задовољава своје потребе за кретањем и деловањем (наведено према Вилотијевић, М., Вилотијевић Н. 2008:129). Игра по својој структури, по садржају и по остваривању највише одговара дечјој природи и животу. У последње време о игри деце све мање се говори и пише као о врсти забаве, а све више као о услову здравог психофизичког развоја. Многи научници сматрају да је игра специфичан начин учења предшколског детета. Неки је, пак, пореде са научним истраживањем за које сматрају да представља њен продужетак у зрелом добу (Fegen, 1976; Logayone, 2004; Pickering, 1971, у Копас-Вукашиновић 2006:175). Оправдање за то налазе у чињеницама да у игри деца експериментишу, постављају и решавају проблеме на специфичан, сврсисходан и себи својствен начин. Игра потпомаже и усмерава дечји развој, индиректно васпитава и образује, а развојни потенцијали отварају просторе за нове игре. Улога одраслог (родитеља, васпитача, учитеља) у игри детета подразумева усмеравање његових индивидуалних способности. Одрасли интервенишу само када деца то желе, или када процес игре то захтева. Често и сами родитељи могу бити равноправни партнери деци у игри. Подршка детету изазива интелектуално узбуђење у игри, бољу концентрацију, усмереност на циљ и развија способност за самостално решавање проблема (Медоуз и Кешдан 2000, у Копас-Вукашиновић 2006:177), што је веома важна чињеница коју треба искористити у процесу наставе и учења, посебно у периоду обраде слова и усвајања технике читања и писања.

Припрема за обраду слова, или предбукварски период, представља први од три периода у настави почетног читања и писања од чије успешне реализације умногоме зависи квалитет учења читања и писања. Веома је важно какве ће вежбе организовати учитељ у том периоду и каква ће бити мотивација ученика за активно учествовање у свему томе како би резултати били продуктивни. Начин рада, избор садржаја, приступ деци, могућност да учествују у раду и покажу своје предзнање важни су предуслови - показатељи учитељу како да даље организује наставу почетног читања и писања. Визуелне, акустичке, вежбе артикулације, дусања, аналитичко - синтетичке вежбе, лексичко - синтаксичке, моторичке и остале врсте вежби само су део онога што треба реализовати у овом периоду како би каснији учинак био задовољавајући. Све ове врсте вежби треба организовати тако да буду разноврсне, занимљиве и деци привлачне, како би се свесним залагањем припремили за успешну обраду слова која следи.

Дакле, треба организовати креативну наставу која подразумева богат интелектуални доживљај, бројне мисаоне активности ученика: самостално, слободно и темељно сагледавање појава и предмета у околини, уочавање њихових битних одлика, откривање скривених значења, нових идеја, чињеница и путева решавања проблема, замишљање и измишљање новог и необичног, упоређивање, предвиђање, закључивање, описивање, изражавање и др. Свему томе значајан допринос даје игра и игролика настава која ствара интерес, активира пажњу и вољу и на тај начин поспешује процес учења, даје му организованост и усмереност. Игра је знатно флексибилнија и боље се уклапа у потребе и интересовања деце предшколског и млађег школског узраста, те зато има предност у односу на учење. Разне дидактичке игре подстичу развој интелектуалних потенцијала, али се одражавају и на социјални, морални, естетски и целокупан физички развој личности.

Игра у игроликој настави постаје учење на озбиљан, забаван и интересантан начин. Мишљење детета пре школе усмерено је ван њега, на стварни, смисаони, променљиви свет који му разбија пажњу. Успех у образовном систему изискиваће да дете *научи* (подвукла Б.С.) да језик и мишљење усмерава на њих саме. Оно се мора припремити да на смишљен начин усмерава властите мисаоне процесе. Мора се оспособити не само да говори, већ и да бира шта ће рећи, не само да тумачи, већ и да вага могућа тумачења (Donaldson 1978:79). Игра, нарочито колективна, има пресудан значај за развој говора деце. Разумети туђи говор и другима саопштити своје мисли, без застајкивања, лако и течно, могуће је у игри. *Дете упознаје законе грађења речи боље од вас зато што нико тако често не измишља нове речи као деца* - истиче Толстој. Говорне игре су истовремено и игре мишљења, јер су да би на неко питање одговорили, да би од понуђених одговора изабрали један прави, да би допунили, изговорили, домаштали, изразили свој доживљај нечега, описали изглед слова, деца морала пре тога да смисле, формулишу и снажно емотивно доживе, обоје оно што су рекла. Говорна комуникација која се одвија између васпитача и деце у вртићу, а касније између учитеља и ученика у школи, на свим нивоима и у свим ситуацијама, треба да буде примерена узрасту, са правом мером употребе вербалних и невербалних средстава, подстицајна и продуктивна. Такође, први сусрети са књигама детету прибављају много повољније прилике да *постану свесна* језика (подвукла М. Д.) као таквог, но што је вероватно да су то постигли ранији сусрети с изговореном речи (Donaldson, 1978:81). Зато на предшколском узрасту не треба инсистирати на класичном учењу

слова, већ листајући сликовнице и друге књиге треба скретати пажњу и подстицати говорну комуникацију деце, развијати осећај за реченицу, реч, глас, уводити их у свет писмености тако што ће бити окружена различитим штампаним и писаним, великим и малим словима ћирилице и латинице како би их емоционално доживела и повезала са одређеним облицима у природи и окружењу.

Пијаже је својим експериментима јасно показао да се свест човека типично развија када нас нешто наведе да се зауставимо и кад следствено, уместо да просто деламо, застанемо како бисмо размотрили могућности делања које је пред нама. Он тврди да наша свест о датом расте кроз разматрање могућег. Свесни смо оног што чинимо у мери у којој смо свесни и оног што *не* чинимо – а што смо могли учинити. Овде је од средишњег значаја појам *избора* (подвукла М. D.). Значајан допринос свему томе даје учење читања и писања, јер дете које учи да чита и пише налази се у ситуацији која га подстиче да разматра могућности у односу на макар један значајан чин мишљења, поимање значења речи (Donaldson 1978:84). Код читања, писања, игре, решавања конкретне проблема мисаони процес је у току и тражи повећани интелектуални напор како би се прочитала или записала реч, схватило њено значење, постигао циљ, остварио резултат, пронашло исправно решење. Све то се може подстицати кроз следеће игровне активности:

Пронађи глас (запиши слово)

Васпитач (учитељ) изговара низ речи, уз претходни договор са децом о гласу (слову) које ће тражити. Сваки пут када дете чује задани глас, требало би да плесне рукама, дигне руку или на неки други начин покаже да је препознало глас – или запише задано слово.

Које прво слово чујеш када кажем...

Васпитач (учитељ) изговара речи: *ауто, мачка, васпитачица, гост, деда, учитељица* и слично и захтева од деце да уоче почетни глас.

Игра каладонт:

Деца могу да праве ланчић од речи тако што се изговара једна по једна реч у којима свака следећа реч почиње гласом којим завршава претходна, што веома погодује развијању гласовне анализе, на пример: *сир – риба – ашов – воз - зима...* (Маљковић, 2011:765). На овај начин може се развијати и осећај за реченицу, ако је ми започнемо, а онда тражимо да је сваки следећи ученик настави својом речи која ће се уклапати у претходно дати контекст.

Оваквим аналитичко - синтетичким вежбањима деца се припремају за успешно читање, односно писање касније, вежбају изговор, локализују глас, као и остале гласове који се јављају у речи, усвајају појам речи и реченице.

Визуелне вежбе можемо организовати са циљем да деца посматрају и описују околину. При том се инсистира да аналитички опажају ствари око себе и проналазе оно што је ново, непознато. Ученици могу да посматрају предмете, људе, животиње, појаве, догађаје непосредно у околини или са слика и фотографија са циљем да запазе, изразе и опишу оно што су видели. Визуелно се опажају облици, боје, положај, покрети, динамика, мимика, гестикулација, делови једне целине и све што је у функцији бољег усвајања слова и правилнијег писања. Рецимо, значајан допринос усвајању слова даје могућност игре са циљем маштовитог дочаравања облика слова телом.

КАКО ИЗГЛЕДАЈУ СЛОВА

Слика 1: Сузић, Н.: *Ризница игара за учење слова и бројки*, ГТ-Центар, Бања лука, 2005, стр. 5

На овај начин могуће је визуелно опажати изглед слова (великих, штампаних ћириличних и латиничних) и тражити од деце да телом изразе облик, или обрнуто, на основу облика (изгледа тела својих другова) препознати о ком слову је реч. Препознавање и учење слова можемо реализовати применом истоимене игре *Препознај слово* (Сузић 2005:6) у којој осим што ученици усвајају облик слова, наставник добија повратну информацију колико деца познају слова, са каквим

предзнањем располажу, што директно утиче на избор поступка за њихову обраду. Игра тече тако што на тридесет картончића учитељ испише азбуку, стане да га сви ученици добро виде, показује испремештане картончиће и тражи од деце да препознају слово које виде и гласно га изговоре. Овакав начин учења слова кроз игру срећемо још код великог Захарија Орфелина који је тако свог четворогодишњег сина учио словима (Чалић 2010:63). Када учитељ склони картончић тражи од ученика да из словарице издвоје слово које су препознала и ставе га испред себе. Сада може индивидуално да провери како ко изговара глас - слово које је пред њим. Победник је онај ко препозна највећи број слова.

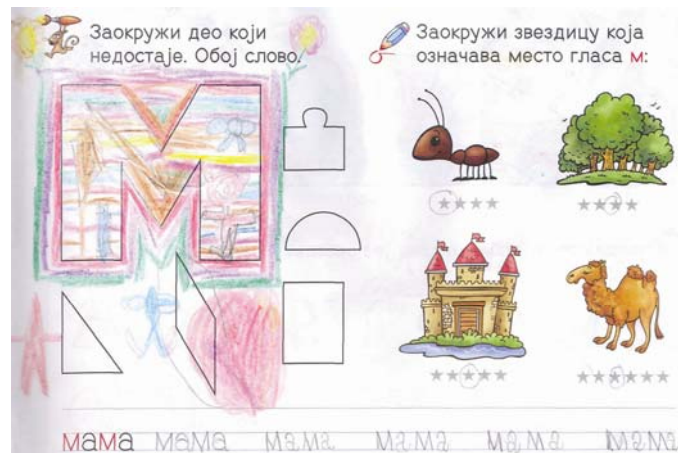
Веома занимљива је и игра меморије *Три 3 (запази, запамти и забележи)* (Сузић 2005:11) у којој је циљ да ученици уоче и усвоје разлику између великих и малих штампаних слова А, М и И. Слова су исписана у два реда и пројиграна на графоскопу. Ученици треба да запазе разлику у величини слова, боји и облику. Након 60 секунди наставник искључује графоскоп и пита шта су запазили. Деца треба да запазе:

- ✓ Да се велико и мало И и М разликују по величини, али не и по облику;
- ✓ Да се велико и мало А разликују по величини и облику;
- ✓ Да именују боје којим су обојена слова.

Затим свака група, А-група, М-група и И-група добија текст у коме се налази слово чије име носе, а они треба да га маркирају. Побеђује група која прва заврши.

Ове вежбе меморије веома су важне за успешну обраду слова и правилно писање зато их срећемо и у уџбеницима - букварима. Од деце се тражи да пажљиво погледају облик слова, а онда препознају и пронађу део који недостаје, а налази се у мноштву понуђених од којих је само један прави. Често треба локализовати нови глас који се учи, на пример:

Слика 2: Нови Буквар са наставним листовима за 1. разред, Љ. Вдовић, Б. Матијевић, Р. Јанаћковић, Едука Београд, 2010, стр. 25.

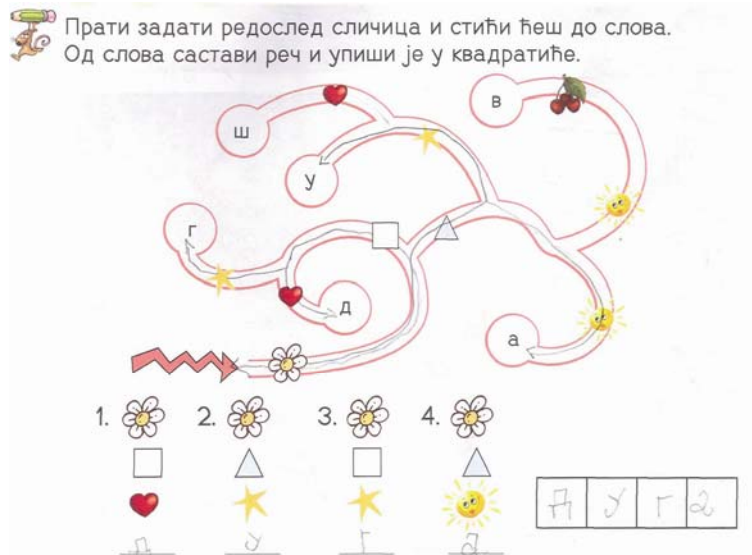
Веома су важне игре у којима се подстиче говорна комуникација ученика, асамим тим и изговор гласова. Ове вежбе можемо реализовати такође кроз игровне активности: *Слушање пара* је игра у којој учествује најмање двоје деце. Једно дете пита, друго одговара. Рецимо, *Шта волиш да радиш?* и слично. Друго дете треба пажљиво да слуша без прекидања, а после саопштава учитељу и осталој деци шта је чуло, одговара на постављена питања (Маљковић 2011:764). Ово су веома корисне вежбе у слушању, вештини која умногоме данас недостаје најмлађим генерацијама. Веома подстицајне игре су и *Кад би проговорили...* (цвет, дрво, пчела, зец...) у којој дете узима улогу бића или предмета из свог окружења и даје му особине људи: говор, осећања, потребе, жеље... и на тај начин прича своју причу из угла предмета, биљке или животиње; *Стварање приче* или причање по низу слика, као и игра римовања: трава – крава - плава, дан - сан, мајка - бајка, рече - тече...

Када су моторичке вежбе у питању важно је истаћи мишљење Марије Монтесори која наводи три елемента битна за успешно писање. *Први*, рука способна да држи оловку, стиче се радом са различитим предметима током вежби, *други*, лака рука потребна за кретање при писању слова, стиче се вежбама са таблама и материјалима за опипавање и, *трећи*, рука вођена мозгом која се на прецизан начин стиче вежбама у којима дете прстима додирује различите геометријске облике (Монтесори 2006).

Методичари се слажу да је писање сложенији процес од читања и да је навика читања тесно повезана са навиком писања. Ако ученик слабо чита, тешко му је да савлада писање. Читање и писање су

међусобно зависни сложени процеси. Немогуће је записати реч, а да при том не буде прочитана, и обрнуто, не може се читати без да се познају слова. Претходно наведеним играма у запажању и препознавању слова, аналитичко - синтетичким вежбањима, усвајањем облика слова, изговором гласова и локализовањем у одређеним позицијама у речима дете припремамо за правилно и успешно писање - сложени мисаони феномен. Од почетних неспретних покушаја да самостално користи прибор за јело временом учи да држи разне ситне играчке, предмете и манипулише њима. Одрастањем покрети постају прецизнији и сигурнији све док не узме оловку у руку, крене да црта и научи да је успешно контролише, што је све битно за успешно писање слова у линијском систему.

Фина моторика руку развија се повлачењем линија, цртањем, бојењем, сецкањем, лепљењем, моделовањем, низањем, провлачењем пертли кроз отворе, закопчавањем и откопчавањем дугмади, везивањем чворова, што су све активности које се вежбају још у предшколском узрасту. Побројане активности и друге сличне требало би да буду саставни део свакодневне дечје игре, јер доприносе јачању мишића шаке, њене спретности, развијају координацију око - рука, развијају опажање и концентрацију, стрпљење, прецизност, упорност и друге позитивне особине важне за успешно савладавање технике писања. Бројне примере ових игроликвих активности налазимо расуте по страницама новијих буквара (*Нови буквар са наставним листовима за 1. разред*, Едука, 2005). Оне привлаче дечју пажњу, позивају на игру, односно, озбиљан мисаони задатак за чије решавање треба бити проницљив, стрпљив, оштроуман, упоран како би пронашле везе између увек различитих знакова и тиме успешно открило слово које је саставни део тражене речи. Задовољство постигнутим успехом у овако сложеном мисаоном задатку за дете је немерљиво, али и образовни и васпитни учинак који се добија.

Слика 3: Нови Буквар са наставним листовима за 1. разред, Љ. Вдовић, Б. Матијевић, Р. Јанаћковић, Едука Београд, 2010, стр. 52.

Корисне игре у припреми за писање су и:

- ✓ Боцкалице - од детета можемо тражити да боцкалицама направи слово које треба да обрађујемо;
- ✓ Мешење теста, пластелина и глине и прављење одређеног слова;
- ✓ Ређање коцкица са словима, слагање речи и реченица са новобрађеним словом;
- ✓ Сецкање маказама модела слова коме претходи оцртавање на основу модела кога ученик добија од учитеља како би уочио његове елементе, успешно их усвојио и тачно касније написао и сл.

Занимљива је игра *Слово у шешуру* (Сузић 2005:31) где се групном интеракцијом уче слова, ученици тако припремају за читање, а истовремено развијају мишиће шаке важне за писање, као и игра *Пиши у огледалу* која развија фину моторику руку. Циљ је да свака група испише по једну реч на паноу сенки. Реч се пише слово по слово, тако што свако слово пише други члан групе, а остали гласно изговарају слово које је написано. Победник је група која је писала најтачније, најбрже и најлепше чиме се подстиче, пре свега, тачност и брзина у писању, али и прецизност и лепота обликовања слова.

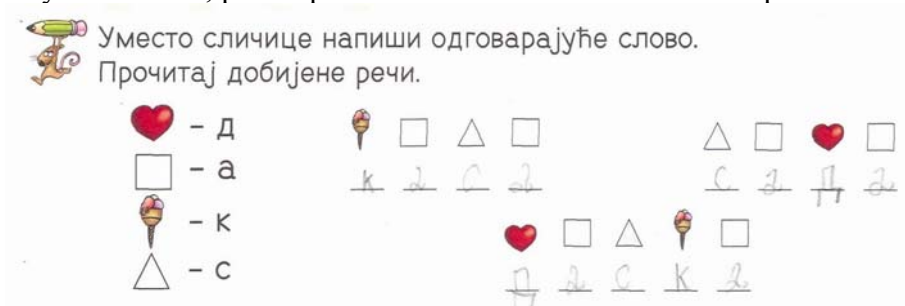
2. Игра и букварски период

Учење читања и писања представља уздизање културног нивоа ученика, шири његово опште образовање, развија осећај за лепо и љубав према књизи и читању. Међутим, сам поступак обраде слова, т.з. букварски период, може да буде за малене прваке веома напоран и незгодан, посебно ако нису адекватно припремљени за то, па услед тога доживљавају неуспехе. Наравно, понекад несклад између оног што нас окружује и наше свести, сазнања о стварима које упознајемо, може да делује и подстицајно. Често волимо да се бавимо оним што не разумемо до краја, што нам делује изазовно и недокучиво. Уживамо у мозгалицама и интелектуалним вратоломијама чијим решавањем постижемо склад и обезбеђујемо унутрашњи мир, могућност да потврдимо себе. Наставни процес и процес учења стално прати ентропија. Уколико је она под контролом може бити предуслов сигурног успеха и високих постигнућа у раду са децом. Ако потхрањујемо њихову природну радозналост, негујемо истраживачки дух, жељу и потребу за променама, успостављањем равнотеже између новог, непознатог и досадашњег сазнања о томе на добром смо путу да постигнемо оптималне резултате у развоју сваког појединца. Међутим, честе несмотрене ситуације у којима деца, посебно ученици првог разреда, бивају заплашени сусретима са тим нескладом, престрашени увиђањем да могу или су већ погрешили, доводе до тога да се њихова личност по логици ствари брани од тог сазнања и тих, сада за њих, непријатних ситуација избегавајући их, одбијајући да се укључи у рад, учи, сазнаје, одговара на постављена питања и тиме смањује себи ризик да погреша, доживи неуспех. Тиме ентропија постаје све израженија, дете се повлачи, што може да има трајне и далекосежне последице по свеукупни развој његове личности. Чињеница је да данас *не* подстичемо довољно способност осамостаљивања деце (подвукла М. Д. 1978:100), стицања самопоуздања, вере у себе и своје могућности. Своју децу предуго држимо у стању претеране зависности, потхрањујући њихову несигурност, незрелост и неодговорност, ускраћујући им прилику да испоље своју способност предузимљивости и одговорног деловања, што је предуслов успешног учења, а самим тим и савладавања технике почетног читања и писања.

Задаци наставе почетног читања и писања су бројни и сложени. Њихова суштина је у томе да ученици савладају вештину читања и писања, да савладају технику читања и писања до одређеног степена, да читају течно и изражајно, да разумеју оно што су прочитали, да

обогаћују свој речник, да стекну одређене навике везане за читање и служење књигом (Милатовић 2011:31). У периоду почетног читања и писања ученик мора бити оспособљен да усвоји стандардни изговор гласова, речи и реченица. Кроз аналитичко - синтетичка вежбања мора самостално да повезује слова у речи, речи у реченице, да учећи читање развија осећај за језик. Читање је веома сложен мисаони процес у коме човек преводи словне симболе у звучне. То је посебно тешко за прваке. Колико је то мукотрпан и озбиљан посао, колико вежбе и истрајности треба најбоље сведоче речи великог немачког песника Гетеа, који је рекао: *Ти добри мали људи не знају колико то стаје времена и муке да човек научи да чита. Мени је за то требало осамдесет година и још ни сада не могу рећи да сам дошао до циља* (Милатовић 2011:29). Читање је немогуће научити без упорног вежбања, што захтева добру мотивацију деце. За усавршавање технике читања добро је налазити увек нове текстове. Читање тих нових текстова за ученике значи разумевање нових ситуација, нове садржине, што их додатно мотивише.

Значајан вид мотивације за савладавање технике читања свакако су играчке активности које су првацима веома блиске. Слагањем речи на словарици, шчитавањем, или читањем, додавањем и одузимањем слова, замењивањем слова (мама - дама, дом - сом...), читањем у ступцима, у вериткалним низовима, обликовањем помоћу слова, или откривањем које се слово крије на основу слике, а онда читањем добијеног (слика 4) чинимо овај сложени мисаони процес деци занимљивим и привлачним, мотивишемо их да осете задовољство и лепоту сазнавања, разоткривања значења и лепоте писане речи.

Слика 4: *Нови Буквар са наставним листовима за 1. разред*, Љ. Вдовић, Б. Матијевић, Р. Јанаћковић, Едука Београд, 2010, стр. 57.

Ученицима је најтеже ново слово читати у речима, сливати га са другим словима у једну лексичку и акценатску целину, тј. у реч коју су

прочитали, шчитавали. С обзиром да је тај пут од слова до речи доста тежак морају се реализовати одређена вежбања која претходе читању.

Опште је познато да нагли прелаз из система игровних активности предшколске доби у систем наставних активности, који карактерише школу и саму обраду слова на почетку школског живота, не погодује радозналост и немирном духу седмогодишњака, његовој сталној потреби за променом, динамиком, разноврсношћу. Зато се јављају различити проблеми у раду са првацима, који се посебно манифестују при савладавању технике читања и писања. Првацима је тешко привући пажњу, још теже је одржати, тешко им пада седење на часу, брзо им досаде једноличне активности, врпоље се, праве несмотрене грешке (Левајн, 2005 у Копас - Вукашиновић 2006:179). Све то може озбиљно да доведе у питање успех ученика при учењу слова, да створи одбојност према настави почетног читања и писања, а самим тим и негативан став према учењу и школи уопште. Да би се превазишао често присутан дисконтинуитет и адаптивни проблеми деце при поласку у школу, посебно у периоду обраде слова који подразумева и прве веће мисаоне напоре, неки аутори препоручују да се суштинска својства игре предшколског детета пренесу у одређене школске активности и тиме учење подреди начелима флексибилности, која је карактеристична за игру (Копас - Вукашиновић 2005, Марјановић 1977). Игра у настави има интегративну функцију, јер све чињенице које сазна дете повезује и сређује у мисаоне целине, успоставља односе и различите комбинације. Кроз игру и игролике активности учи да се снађе у одређеној мисаоној ситуацији што често утиче и на промене у понашању, услед чега долази до симболичке трансформације стеченог искуства и позитивног развоја детета.

3. Закључак

Отпор према школи који се све чешће јавља код првака, а изражава се најчешће кроз одбојност према обради слова и учењу читања и писања, није усмерен на наставне садржаје, већ на начине и облике њиховог презентовања. Од умећа и креативности учитеља, његове инвентивности, загонетности коју изазива код деце, начина мотивисања, смисла за хумор и љубави према послу умногоме зависи и став који гради код ученика према школи, учењу, раду уопште. *Ми постајемо заинтересовани за оно у чему смо успешни*, речи су Џерома Брунера, које су истовремено и кључ успешног решавања напред наведених проблема савремене методике наставе почетног читања и писања. Значајан допринос свему томе даје игра и игролика настава на

часу. Игра је кључ успеха. У игри се деца максимално ангажују, користе претходна знања, искуства и вештине, стрпљива су, што се ретко може запазити у неким другим активностима. Примерена деци игра привлачи и одржава њихову пажњу, у њој се осећају сигурно, владају ситуацијом, што значајно подстиче успех у усвајању предвиђених садржаја наставе почетног читања и писања.

Оно што даје предност игри и учењу кроз игру у предбукварској и букварској настави јесте да су овде грешке дозвољене, дете самостално изнова покушава, упорно настоји да дође до решења задатог проблема, пронађе слово, изговори глас, изнова пише и брише све док ново слово не буде написано како треба. За разлику од игре, код класичног учења свака грешка се негативно вреднује, строго осуђује и на тај начин дете у старту етикетира као мање вредно, као лош ђак који често греша. Емоционална вредност игре огледа се у оптимистичком расположењу детета, чак и у ситуацијама када не може да реши проблем и при том покушава да нађе ново могуће решење. Тако из дана у дан све више напредује, што условљава његове измењене утицаје на средину која га окружује, а у исто време долази до сопственог доживљаја стварности (Виготски 1996), чиме игра у наставним активностима постаје важан мотивационо - емоционални чинилац успешног учења.

Изузетно је значајно да дете предшколског и млађег школског узраста у потпуности задовољи своју потребу за игром. Никако се не сме дозволити да се она са поласком у школу вештачки прекине, јер то може довести до застоја у развоју и учењу, контроли пажње, функционисању меморије и формирању симболичких операција. Зато учење кроз игру и примена игролике наставе омогућују да деца брже и лакше превазиђу проблеме адаптације, прихвате школске обавезе, уклопе се у нову средину, али и адекватно припреме за квалитетну обраду слова, прве веће мисаоне напоре, успешно савладају технику читања и писања и тиме развију љубав према књизи, читању, школи, учењу, што су све предуслови целоживотног образовања.

Литература:

1. Венгер, Л. А. (1973): *Педагогика способности*. Москва. Знание.
2. Виготски, Л. С. (1996): *Сабрана дела*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
3. Вилотијевић, М., Вилотијевић, Н. (2008): *Иновације у настави*, Учитељски факултет Врање.

4. Donaldson, M. (1978): *Um deteta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
5. Eljkonin, D. V. (1978): *Psihologija dečje igre*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
6. Копас-Вукашиновић, Е. (2006): *Улога игре у развоју деце предшколског и млађег школског узраста*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр.1, Београд, стр. 174-189.
7. Ријаже, Ж. и Inhelder, В. (1976): *Intelektualni razvoj deteta*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
8. Сузић, Н. (2005): *Ризница игара за учење слова и бројки*, ТТ-Центар, Бања Лука.
9. Трнавац, Н. (1979): *Дечја игра, општа педагошка питања*, Дечје новине, Горњи Милановац.
10. Маљковић, М. (2011): *Неки нови погледи на припрему предшколске деце за почетно читање и писање*, Педагошка стварност, LVII, 7-8-, Нови Сад, стр. 760-767.
11. Montesori, M. (2006): *Уријујџи ит.* Беокиига, Београд.
12. Чалић, Б. (2010): *Буквар велики Захарије Орфелина као просветитељска идеја образовања*, у Буквари и букварска настава код Срба, зборник радова, Педагошки музеј Београд, стр. 55-74.